

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NINH THỊ BẠCH DIỆP

**NÂNG CAO HIỆU QUẢ DẠY HỌC
THEO NHÓM NHỎ MÔN SINH HỌC 6 - THCS**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

THÁI NGUYÊN - 2016

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NINH THỊ BẠCH DIỆP

**NÂNG CAO HIỆU QUẢ DẠY HỌC
THEO NHÓM NHỎ MÔN SINH HỌC 6 - THCS**

**Chuyên ngành: Lý luận và Phương pháp dạy học Bộ môn Sinh học
Mã số: 62 14 01 11**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS NGUYỄN VĂN HỒNG

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của tôi dưới sự hướng dẫn của PGS.TS Nguyễn Văn Hồng, sự giúp đỡ của các cán bộ, giáo viên, học sinh một số trường THCS trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang. Các số liệu nêu trong luận án là trung thực, có xuất xứ rõ ràng. Kết quả đã được công bố trên các tạp chí chuyên ngành, và chưa được công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm về những số liệu trong luận án này.

Thái Nguyên, ngàytháng..... năm 2016

Tác giả luận án

Ninh Thị Bạch Diệp

LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, em xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc tới thầy giáo PGS.TS Nguyễn Văn Hồng đã tận tình chỉ bảo, hướng dẫn, giúp đỡ và tạo điều kiện thuận lợi để em hoàn thành luận án này.

Em xin chân thành cảm ơn tập thể thầy giáo, cô giáo trong bộ môn Phương pháp dạy học Sinh học thuộc khoa Sinh học, phòng Đào tạo - Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo mọi điều kiện giúp đỡ cho em nghiên cứu, học tập và hoàn thành luận án.

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới các thầy giáo, các nhà khoa học thuộc lĩnh vực Lý luận và Phương pháp dạy học bộ môn Sinh học đã dành thời gian quý báu để đọc và góp ý giúp em hoàn thiện luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn Sở Giáo dục và Đào tạo Tỉnh Tuyên Quang, Ban Giám hiệu cùng các thầy, cô giáo, tập thể học sinh các trường THCS trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang đã tạo điều kiện thuận lợi và hợp tác cùng chúng tôi trong suốt quá trình điều tra và thực nghiệm sư phạm, đã gửi những ý kiến đóng góp quý báu để luận án được hoàn thiện hơn.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã luôn ở bên, động viên, khuyến khích và giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận án.

Thái Nguyên, ngàytháng..... năm 2016

Tác giả luận án

Ninh Thị Bạch Diệp

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT.....	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU	v
DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ	vi
DANH MỤC HÌNH VẼ.....	vii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Mục đích nghiên cứu.....	3
3. Đối tượng nghiên cứu và khách thể nghiên cứu	4
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	4
5. Giả thuyết khoa học	4
6. Phương pháp nghiên cứu.....	4
7. Những đóng góp mới của luận án	5
8. Cấu trúc của luận án.....	5
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CỦA DẠY HỌC THEO NHÓM NHỎ	6
1.1. Lược sử nghiên cứu trên thế giới và Việt Nam về dạy học theo nhóm nhỏ	6
1.1.1. Trên thế giới.....	6
1.1.2. Ở Việt Nam.....	13
1.2. Cơ sở lý luận của dạy học theo nhóm nhỏ	17
1.2.1. Lý thuyết về dạy học theo nhóm nhỏ.....	17
1.2.2. Một số kỹ thuật dạy học tích cực được sử dụng trong dạy học theo nhóm nhỏ	39
1.2.3. Một số năng lực hợp tác cần phải rèn luyện cho học sinh trong dạy học theo nhóm nhỏ	46

1.3. Thực trạng tổ chức dạy và học theo nhóm nhỏ trong dạy học Sinh học 6 ở một số trường THCS trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang	47
1.3.1. Mục đích, đối tượng, nội dung và phương pháp điều tra	47
1.3.2. Kết quả điều tra và bình luận	48
1.3.3. Đánh giá chung về kết quả nghiên cứu thực trạng	56
TỔNG LUẬN CHƯƠNG 1	57
Chương 2. NÂNG CAO HIỆU QUẢ DẠY HỌC THEO NHÓM NHỎ MÔN SINH HỌC 6 - THCS	58
2.1. Đặc điểm kiến thức Sinh học 6 - Cơ sở của vận dụng dạy học theo nhóm nhỏ	58
2.1.1. Cấu trúc, nội dung chương trình Sinh học 6	58
2.1.2. Sự phù hợp giữa nội dung kiến thức Sinh học 6 với hình thức dạy học theo nhóm nhỏ	59
2.1.3. Nội dung sách giáo khoa Sinh học 6 tạo điều kiện để tổ chức DHTNN	61
2.2. Những yếu tố đảm bảo hiệu quả của dạy học theo nhóm nhỏ trong dạy học Sinh học 6 - THCS	62
2.2.1. Thiết kế các công cụ để tổ chức dạy học theo nhóm nhỏ trong chương trình Sinh học 6	62
2.2.2. Chọn nội dung dạy học	65
2.2.3. Tổ chức nhóm	67
2.3. Nguyên tắc tổ chức dạy học theo nhóm nhỏ	68
2.3.1. Nguyên tắc đảm bảo sự tác động qua lại giữa tính tích cực, tính tự giác và tính độc lập của cá nhân HS với vai trò chỉ đạo của GV và với cộng đồng nhóm....	68
2.3.2. Nguyên tắc đảm bảo tính phân hóa trong quá trình tổ chức DHTNN	69
2.3.3. Nguyên tắc đảm bảo tính tự quản	70
2.3.4. Nguyên tắc đảm bảo tính dân chủ, công bằng, bình đẳng trong DHTNN	70
2.3.5. Nguyên tắc đảm bảo tính thực tiễn	71
2.4. Quy trình tổ chức dạy học theo nhóm nhỏ	71
2.4.1. Quy trình tổ chức dạy học theo nhóm nhỏ	71
2.4.2. Ví dụ minh họa	79

2.5. Biện pháp nâng cao hiệu quả DHTNN trong dạy học Sinh học 6 - THCS.....	82
2.5.1. Thực hiện phân hóa - biện pháp khắc phục hạn chế trong DHTNN	82
2.5.2. Thực hiện kết hợp các kỹ thuật dạy học tích cực trong DHTNN	86
2.5.3. Thực hiện khai thác và sử dụng hợp lý các phương tiện dạy học hỗ trợ cho DHTNN	107
2.5.4. Thực hiện đổi mới trong kiểm tra đánh giá kết quả DHTNN	117
TỔNG LUẬN CHƯƠNG 2	127
Chương 3. THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM	128
3.1. Mục đích thực nghiệm sư phạm.....	128
3.2. Nội dung thực nghiệm.....	128
3.3. Phương pháp thực nghiệm	128
3.3.1. Chọn trường, lớp thực nghiệm và giáo viên thực nghiệm.....	128
3.3.2. Cách tổ chức tiến hành thực nghiệm	130
3.3.3. Phương pháp xử lý, phân tích kết quả thực nghiệm	130
3.4. Kết quả thực nghiệm	131
3.4.1. Kết quả phân tích định lượng.....	131
3.4.2. Kết quả phân tích định tính.....	142
TỔNG LUẬN CHƯƠNG 3	148
KẾT LUẬN VÀ ĐỀ NGHỊ.....	149
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN.....	152
TÀI LIỆU THAM KHẢO	153
PHỤ LỤC.....	1-PL
Phụ lục 1. Một số giáo án vận dụng quy trình tổ chức và các biện pháp nâng cao hiệu quả DHTNN	1-PL
Phụ lục 2. Đề kiểm tra và đáp án	128-PL
Phụ lục 3. Phiếu khảo sát	142-PL
Phụ lục 4. Rubric kiểm tra đánh giá trong dạy học theo nhóm nhỏ.....	155-PL
Phụ lục 5. Các công cụ để tổ chức dạy học theo nhóm nhỏ.....	166-PL

DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT

STT	Chữ viết tắt	Đọc là
1.	DHTNN	Dạy học theo nhóm nhỏ
2.	ĐC	Đối chứng
3.	GV	Giáo viên
4.	HS	Học sinh
5.	HTTCDH	Hình thức tổ chức dạy học
6.	PPDH	Phương pháp dạy học
7.	QTDH	Quá trình dạy học
8.	SGK	Sách giáo khoa
9.	SL	Số lượng
10.	STN	Sau thực nghiệm
11.	THCS	Trung học cơ sở
12.	TL	Tỷ lệ
13.	TN	Thực nghiệm
14.	TNSP	Thực nghiệm sư phạm
15.	TNKS	Thực nghiệm khảo sát
16.	TNCT	Thực nghiệm chính thức
17.	TTN	Trước thực nghiệm

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU

Bảng 1.1.	Mức độ sử dụng các PPDH trong dạy học	48
Bảng 1.2.	Nhận thức về DHTNN	49
Bảng 1.3.	Thực trạng về việc chuẩn bị của GV khi tổ chức DHTNN	49
Bảng 1.4.	Thực trạng áp dụng các hình thức chia nhóm trong DHTNN	50
Bảng 1.5.	Thực trạng triển khai công việc của GV khi tổ chức DHTNN	51
Bảng 1.6.	Sử dụng các công cụ hỗ trợ khi thảo luận nhóm	52
Bảng 1.7.	Thực trạng về đánh giá kết quả hoạt động nhóm	53
Bảng 1.8.	Thực trạng về đánh giá trình độ quản lý hoạt động nhóm (từ phía GV)	54
Bảng 1.9.	Thực trạng về đánh giá trình độ quản lý hoạt động nhóm của GV (từ phía HS)	54
Bảng 1.10.	Những khó khăn của GV gặp phải khi tổ chức DHTNN	55
Bảng 1.11.	Vai trò của DHTNN trong dạy học	56
Bảng 3.1.	Bảng thống kê tần số điểm số các bài kiểm tra giai đoạn trước thực nghiệm và thực nghiệm chính thức của 2 lớp TN và ĐC	131
Bảng 3.2.	Tần suất điểm số các bài kiểm tra giai đoạn trước thực nghiệm và thực nghiệm chính thức của 2 lớp TN và ĐC	132
Bảng 3.3.	Tần suất điểm hội tụ tiến số các bài kiểm tra giai đoạn trước thực nghiệm và thực nghiệm chính thức của 2 lớp TN và ĐC	134
Bảng 3.4.	Kiểm định \bar{X} điểm trắc nghiệm giai đoạn TNCT	135
Bảng 3.5.	Phân tích phương sai điểm trắc nghiệm giai đoạn TNCT	136
Bảng 3.6.	Bảng thống kê tần số điểm số các bài kiểm tra STN của 2 lớp TN và ĐC	137
Bảng 3.8.	Tần suất điểm hội tụ tiến số các bài kiểm tra STN ở 2 lớp TN và ĐC	138
Bảng 3.9.	Kiểm định \bar{X} điểm trắc nghiệm giai đoạn STN	139
Bảng 3.10.	Phân tích phương sai điểm trắc nghiệm giai đoạn STN	139
Bảng 3.11.	Kết quả đánh giá kỹ năng hợp tác của HS	140
Bảng 3.12.	Hưng thú của HS khi tham gia học tập theo nhóm nhỏ	142
Bảng 3.13.	Nhận xét của HS qua các bài lên lớp có sử dụng hình thức DHTNN	143
Bảng 3.14.	Những kỹ năng HS được rèn luyện khi tổ chức DHTNN	144
Bảng 3.15.	Đánh giá của HS khi kết hợp DHTNN với các kỹ thuật dạy học tích cực và các công cụ hỗ trợ	145
Bảng 3.16.	Ý kiến của HS về những yếu tố làm tăng hiệu quả DHTNN	146

DANH MỤC CÁC SƠ ĐỒ

Sơ đồ 1.1.	Sơ đồ phân loại nhóm.....	18
Sơ đồ 1.2.	Sơ đồ phân loại nhóm theo Andrêeva G.M.	18
Sơ đồ 1.3.	Sơ đồ phân loại nhóm nhỏ	21
Sơ đồ 1.4.	Sơ đồ phân loại nhóm học tập.....	24
Sơ đồ 1.5.	Mối quan hệ giữa các thành tố của hình thức tổ chức DHTNN	36
Sơ đồ 1.6.	Sự tác động qua lại giữa các thành tố trong quá trình DHTNN	37
Sơ đồ 1.7.	Quy trình áp dụng kỹ thuật KWL trong dạy học	39
Sơ đồ 1.8.	Quy trình áp dụng kỹ thuật khăn phủ bàn trong dạy học.....	43
Sơ đồ 2.1.	Sơ đồ quy trình tổ chức DHTNN.....	72
Sơ đồ 2.2.	Sơ đồ quy trình kết hợp DHTNN và kỹ thuật KWL.....	88
Sơ đồ 2.3.	Sơ đồ quy trình kết hợp DHTNN và kỹ thuật khăn phủ bàn	95
Sơ đồ 2.4.	Sơ đồ quy trình kết hợp DHTNN và kỹ thuật mảnh ghép	101
Sơ đồ 2.5.	Các hình thức kiểm tra đánh giá trong DHTNN.....	118